

HAVSBRÚN 25 ÁR

Tað eru í ár liðin 25 ár, síðani Havsbrún fyrstu ferð tók móti fiski

Hóast stöðugt skiftandi fortreytir at virka undir, hefur virkið evnað at ment seg gjøgnum hesi 25 árin og stendur stöðugt sum eitt tað tekniskt og menningarliga mest framkomna virkið av sínum slag.

Vit halda – aftaná 25 ár – at tað kann hava áhuga at lýsa viðurskiftini hjá hesum virki nærri, og tað verður gjørt niðanfyri.

Ogr-rviðurskifti

Havsbrún er eitt iðgnarfelag (i.f. ella i/s = interessent-selskab).

Teir, ið stovnaðu Havsbrún, vóru:

PF. DAGSBRÚN, Tórshavn, sum seinni undir sama navni varð keypt í 1971 av einum felagsskapi, pf. Føroya Fiskidnaður, sum Føroya Fiskasøla, Føroya Síldasøla og í.f. Síldaskip eiga. Síldaskip er eitt lutafelag stovnað av 10 av teim tóvandi føroysku notaskipafelgunum.

PF. HAVSÍLD, Fuglafirði, sum í 1991 er tikið yvir av pf. 1.3.1991, sum Føroya Banki eigur.

Tað er sostatt í dag pf. Dagsbrún og pf. 1.3.1991, ið reka Havsbrún.

Eginkapitalurin í Havsbrún liggur í hesum báðum móðurfelgunum og er uml. 15 m.kr., og hvønn tann mest parturin í pf. Dagsbrún.

Iðgørg

Tann fyrsta iðgørgin í eitt fiskamjølsvirki, 500 tons av fiski-sam, var 6,0 mill. kr. harav 90% vóru fíggið av Egnadsvirkingsráðið í Danmark. Restin av fíggingini og rakstrarkapitalur var útvegaður av móðurfelgunum við 1,5 m.kr., 2/3 frá Dagsbrún og 1/3 frá Havsiild.

Síðani eru í lopus gjørdar stórar iðgørgir í viðkanir og nýtt tøkni á hesum mjølsvirki, og umframt eru tiknar upp nýggjar framleiðslur: eitt isvirki (pf. ICE, átt av Havsbrún og móðurfelgunum) í 1973, sum er tað størsta í Føroyum og eitt nýtt og nymótans fódurvirki í 1988, sum veitir føroyskum alurum fesk talaður.

Iðgørgur hesi 25 árin eru frá 6 mill. kr. í 1966 vaksnar í dag til 182 mill. kr. samanlagt, byttar uppi 115 m.kr. á uppruna mjøldið, 62 m.kr. á fódurdeidini, 5 m.kr. á isvirkinum (pf. ICE).

Tøkni

Á Havsbrún finnst teir flestu av teim sonendvú tøkni-froðilgu einaframleiðslum t.d. í kókarum, pressum, turkum, dekanarum, sentrifugum, imindaparum (destillatjónstólum), kvørnum, soldum, blandarum, ekstrudurum o.s.f.

Sum óbenleibs hjálparvirkir er dampframleiðsla (40 tons/tíma) í kettum, kuldaframleiðsla í kompressorum og nákað av eilframleiðslu í dieselmotorum.

Sum stóbul undir hesum framleiðslum hava vit: **egilaboratoríum** (umframt at vit nýta Heilsufrøðiliga Starvstovu og útendskar starvstovu til serkanningar),

ein framkomman verkstað, ið tekur sær av øllum umvælingum, ið gerast kunnu her á landi, og eitt fittan part av nýgerðum og sum hefur eina eykalutagoymslu, ið man vera tann størsta í Føroyum, so rakstrarsteigir á Havsbrún eru eitt ókent fyrbrigði á kalla.

ein rakstrardeild, sum projekterar og stendur fyri teim mongu sjálvverkandi skipanunum á virkinum og eisini fevnir um eina EDV-deild, sum dagfórr at kalla alt sum fer fram á virkinum hvørt viðvikur troystan av framleiðsluorkuni og nýtslu av orku (el og olju).

eina frysingardeild, ið stendur fyri móttøku av rávørum og selu, innanlands sum uttanlands.

eina manning av vælroyndum fólki, og ikki fá teirra hava arbeitt á virkinum síðani virkið fór í gongd.

eitt umfavnandi samskipt við teir mest framkomnu stovnar og felagsskapi á alheimsstigi um menningina á tøkni- og fódurdekinum.

Nevnst kann, at av teim fyrstu maskinunum frá 1966 standa bert 1 pressa og 2 kettar av 4 eftir frá 1966. Allar aðrar maskinur eru útskiftar við meiri útarhóskandi so hvørt teknifrøðin hefur tikið seg fram, umframt nýggjar maskinur.

Orkunýtsla

Ein orkukeldan hjá Havsbrún er dampframleiðsla, har tung olja verður nýtt í kettum. Havsbrún er – aftaná SEV – størsti staknyrtari í Føroyum av innfluttari olju. Onnur orkukeldan er el-streymur at halda teir 6000 HK gangandi, sum eru installeraði á Havsbrún. Havsbrún er størsti staknyrtari av el hjá SEV.

Góðskuskipanir

Havsbrún var eitt tað fyrsta fiskamjølsvirkið í Norðurlondum, sum í síni tó legði til brots fyri at bota um fiskagóðskuna við at seta serligar góðskuskipanir í gongd, sum eggja fiskimonnum at fara væl um rávørna.

Hesar góðskuskipanir eru framhaldandi útbýgdar og eru ein avgerandi fortreyt undir teim fódurframleiðslu, sum Havsbrún seinni hefur tikið upp, og har krøvini til rávørudýgd eru av teim strangastu, ið finnst.

Ein liður í hesum góðskuskipanum var at fara undir at byggja tað stóra isvirkið í 1973 (upp til 160 tons av isi um samdægnið) og sum innfóddi tann sonendva «plátu»-isin, sum enn ikki fæst í so framkomnum landi sum í Danmark, men sum ikki isvirki í Føroyum og

flestu í Noregi hava lagt um til sum tann besta ísín at nýta umborð í fiskiskipum, ti allur isurin kemur til sættis og loypir ikki saman sum annar ísur.

Søla og marknaðir

Tey fyrstu árin fram til 1983 seldi Havsbrún alla framleiðsluna (mjøl og lýsi) til útflutnings. Marknaðarløndini hava verð frá Vestur-Europa til Eystur-Europa, og stundum til Nær- og Fjar-Eystur.

Sum fódurframleiðslan hefur tikið seg upp, fer minni partur til útflutnings, so hvørt størri partar av framleiðsluni verða nýttir til fiskafóður til heimamarknaðin. Í 1990 var øll sølan um 150 m.kr., 40% til útflutnings og 60% til heimamarknaðin, sum veksur stöðugt, og helst verður hetta gongdin, at útflutningurin fer at minka, so hvørt fódurframleiðslan økst.

Fóðurvirkið

Aftaná at hava framleitt vaksandi nøgdur av fiskafóðuri í spjaddum deildum á mjøldið síðani 1981, var bygt eitt serstakt fódurvirki, sum stóð klárt í august 1988, og sum veitir helvini av føroysku alurum fyrsta floks og púra fesk fiskafóður.

Segan um fódurvirkissemið er henda:

Fóður til fenaða og krietir hefur í mannannini verið framleitt á fódurvirkjum. Havsbrún hefur selt fiskamjøl sitt til slík virki, sum nýta millum 2 og 8% av fiskamjøl í «kraft»-fóðuri (tað er fiskamjøl, ið er «kraftin» í kraftfóðuri).

Tá framleiðsla av fiskafóðuri tók seg upp í 70- unum, vóru tað hesi verandi fódurvirki, sum tóku upp framleiðslu av fiskafóðuri sum eina framleiðslu afturat teim verandi fódurframleiðslum.

Á Havsbrún varð hildið sum so, at hetta fiskafóður átti at verð framleitt í Føroyum, ti nóg stóri partur av fiskafóðurráttum fer í fiskafóður (um 70% av lýsi og fiskamjøl) enn í «kraft»-fóður, og eitt fiskamjølsvirki sum Havsbrún hefur nóg stóri vitan um hesar fiskafóðurráttir enn kraft-fóðurvirkin.

Hetta er tað, sum so síðandi er hent hjá Havsbrún síðani 1981, ti tær fyrstu fódurmaskinurnar vóru settar upp, og Havsbrún legði eina royndar-alistáð á Skálafjørðinum og til í dag, har eitt nymótans fódurvirki stendur í Fuglafirði.

Havsbrún er soleiðis fyrsta fiskamjølsvirki í Europa, sum sjálv er farið undir framleiðslu av fiskafóðuri í kapping við tey fyrr stovsettu kraftfódurvirkin í grannalondum.

Hetta tiltakið hjá Havsbrún hefur ikki verið so væl dæmt av kappingarneytum okkara, ti møguleikin økst fyri, at onnur fiskamjølsvirki í Skandinavíu eisini fara undir somu framleiðslu, og hetta kann máa grundarlagað undan teim verandi kraft-fóðurvirkjum, ið ikki hava beinleiðis atgongdina til rávørurnar.

Fyrirmyndir hjá einum fiskamjølsvirki sjálv at gera lúgti fódur eru sjálvsagði, ti eftirlit og stýring av góðskuni av teim avgerandi vakstrarveinum, proteinum í fiskamjøl og fittisrunum í lýsi, kann fara fram á sama virki, sum skal eidd lýsi og mjølviðviti til fiskafóður. Hja teim eldru fódurvirkjunum er mein-

ingin tann, at tey skulu út á marknaðin at keypa lúgti-gjörðar rávørur og kenna ikki forsøguna hjá tí viðbrekna fiskitilfarinum, ið mjøl og lýsi varð gjørt úr.

Kappingarførið

Havsbrún man vera eitt av teim fáu føroysku virkinum, sum kappingarliga stendur frítt av marknaðinum, bæði í Føroyum og uttanlands. Tað er frítt hjá skipum at landa í Føroyum í kapping við útlendsk virki. Sama er sjálvsagt galdandi fyri útlendsk skip, eisini har er kappingin frí við útlendsk virki.

Av somu grund merkir Havsbrún meir enn nógv onnur føroysk virki, hvussu lúgti vinnu- vinarligt politiska umhvørvið her á landi hefur verið undir skiftandi styrum.

Havsbrún sleppur ikki at kappast á jøvnum føti við úthimin fyrst og fremst av atgerðum, ið lúgtið hefur gjørt gjøgnum tíðirnar og ikki enn hefur fingið rættið upp í samsvar við teir avbjóðingar, allar føroyskar iðnaðar skal greiða, nú føroyski marknaðurin verður latin upp fyri EF-vørur.

Hesar atgerðir hjá politikkarunum í lótinginum eru frí og frems:

stöðugt vaksandi tollavgjöld av øllum tilfari, umvælingum og nýløgum í vinnuskapandi tól, har mesta gjaldid er vaksið frá 13% í 1966 til 33% í 1990, sum í veruleikanum er 36%, ti farmagjald við seinastu broyting í tollgjøðavini varð tikið uppi tolltökrongina.

Hesar útreiðslur hava virkin í grannalondum okkara ikki, ti tey gjøgnum moms-skipanir fáa útreiðslurnar endurgjaldnar. Grundtáknin í moms-skipanum er tann vinnu-vinarliga, at avgjöld skulu bert gjaldast av endanýtaranum av eini vøru (brúks-avgjöld) og ikki av

framleiðslulúðinum. Verður vøran útfłutt úr landi við moms-skipan, er eingin enda-brúkari, og eingi avgjöld verða gjøldin í nøkrum líði. Soleiðis gerst vøran nógv kappingarførari í 3. landi, um ein føroysk vøra kemur á sama marknað við teim tyngjandi tollavgjöldunum til føroyska landskassan, ið veruliga er ætlað at vera goldið av einum brúkarar í 3. landi. Tað vil hann ikki, og soleiðis hava vit minnkað um kappingarførið, so hvørt hesi avgjöld til landskassan eru hækkað hjá iðnaðinum.

eitt serligt avgjöld á tungari olju (sum Havsbrún er einasti nýrtari av í Føroyum umframt SEV) uppá 50 oyru/kg, sum við verandi oljuprísnum tvífoldar olju-kostnaðin hjá okkum (ein eykaútreiðsla uppá 3-4 m.kr. um árið).

Heldur ikki hesa útreiðslu bera kappingarneytar okkara í grannalondum, ti tey orkuavgjöld, sum har finnst, somuleiðis verða endurgjöldin framleiðsluvinnuni á sama hátt sum tollavgjöld gjøgnum moms-skipanina.

Hesin vinnu-óvinarligi politikkur hjá skiftandi stýrum okkara eigur sín lut í minking av útlendskari rávøru til Havsbrún tey seinnu árin og eisini sín lut í, at føroysk rávøra í ár heldur hefur verið landað uttanlands enn í Føroyum. Landskassin missir meiri fyri minni av hesum ávum, tá framleiðsla og tal av arbeiðsplássum her á landi minka.

Umframt hesar lótings-valdaðu útreiðslur liður føroyski iðnaðurin undir eina príslegu hjá SEV fyri streym, sum man vera tann hægsta, ið finst í heiminum.

Tað er ikki langt av leið at meta, at tóðin fer at ganga undan, raknar SEV ikki við um fylgurnar av sínum iðgø- og orkupolitikki, og føroyskur iðnaður fer at finna sær aðrar leiðir at útvega sær el-orku til rimligan pris.

Innbjóðing til móttøku

Hóast allar trupulleikar við at reka eina vinnu í Føroyum í árum, tá samfelagið stendur at fara um koll, so stendur Havsbrún enn við í sama lag, og har meira enn kappingarneytar okkara, og ti fer

Havsbrún at bjóða arbeiðsfólki, kundum, leverandør-um og øllum, ið hava áhuga fyri einum virki, sum roynir at stríðast undir verandi vilkorum í Føroyum til eina móttøku við møguleika fyri rundvísingum

fríggjadagin 2. august
millum kl. 15.30 og 18.00

Móttøkan verður á fódurvirkjunum, sunnasta inngongd